

# Değişim Yönetimi: Üniversite Öğrencilerinin İnanç Sistemindeki Değişimler

**Prof. Dr. M. Kayhan MUTLU**

*Turgut Özal Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, ANKARA*

**Yrd. Doç. Dr. Yavuz KAHRAMAN**

*Turgut Özal Üniversitesi, İşletme Bölümü, ANKARA*

## ÖZET

Üniversite öğrencilerinin yıllar içerisindeki inanç değerleri ve bu değerlerin değişimine neden olan faktörlerle ilgili olarak 1998, 2002, 2007 ve 2008 yıllarında veriler toplanmıştır. Bu çalışmada uygulanan anketlerde ve derinlemesine mülakatlarda "Kendinizi mütevazî ölçüde dindar bir kişi olarak tanımlarmısınız?" sorusu sorulmuştur. Bu soruya büyük bir çoğunluk, "Hayır, dindardeğilim" cevabını vermiştir. Öte yandan, bu öğrencilerin büyük bir çoğunluğu İslam'ın temel iman esaslarından olan Allah'ın, Cennet-Cehennem'in, Hesap Günü'nün varlığını kabul etmektedirler. Bu sonuçlar, "Üniversiteli olma kimliği" ile "mütevazî ölçüde dindar olma kimliği" birliktelerinde çelişkili bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Bu çelişkiye ve değişime neden olan faktörlerin irdelenmesi bu araştırmanın konusunu teşkil etmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Üniversite Öğrencileri, Değişim, İnanç, Moral, Etik

**JEL Sınıflaması:** I21, I23, Z12

## Change Management: Transferring of Belief System in Higher Education Students

### ABSTRACT

This study elaborates university students' religious belief and the transformations in them. Data were collected in the years 1998, 2002, 2007, and 2008. The subjects are asked, "Are you a moderate religious person?", a large majority answered "No". On the other hand, large majority of the subject believe in God, hell, heaven and the last day. These findings suggest a contradiction between "identity" as a university student, and "identity" as a moderate religious person. This study specifically focuses on the factors for this contradiction.

**Key Words:** University students, Change, Religious Belief, Moral, Ethic

**JEL Classification:** I21, I23, Z12

### Giriş

Değişim ve dönüşüm günümüz şartlarında karşı konulamayan en temel gerçeklerden biri haline gelmiştir. Değişim herhangi bir şeyin bir noktadan başka bir noktaya gelmesi anlamında kullanılabilir (Koçel, 2010:668). Bu bir noktadan başka bir noktaya geçme sürecinde mevcut konumun itici, yeni konumunda çekici unsurlarının yanında bunlara katkı yapan çevre unsurlarının da etkisibu farklılaşmayı meydana getirmektedir (Aldag ve Timoty, 1987:387 ). Bu farklılaşmalar kendi içinde kendi çelişkilerini de ortaya koyabilmektedir. Değişime uğrayan şeyden kastedilen canlı, cansız, nesne, bitki, hayvan, insan ve organizasyonlar olmak üzere her türlü varlık kastedilmektedir. Değişime uğrayan varlıklar içindeki insan unsurunun inanç sisteminde meydana gelen değişimi incelemek bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Evrende var olan her türlü

olay ve hadiselerle etkileşim içinde olan İnsan, kendi etrafında meydana gelen bütün bu değişimlerden etkilenmek ve dolayısıyla değişmek durumuyla karşı karşıya kalmaktadır.

Değişim bireysel, kurumsal ve toplumsal düzey olmak üzere üç seviyede gerçekleşmektedir (Koçel, 2010:673). Burada bireysel düzeydeki değişim esas alınacak ve bu bireysel değişimin oluşmasında, bireyin kendi özellikleri, aile ve arkadaş çevresi, çalıştığı ya da içinde bulunduğu kurum ve toplumun etkilerinin neler olduğunun tamamına yoğunlaşmak konunun genişliğinden dolayı mümkün olmayacaktır.

Bireysel değişimin oluşması sürecini etkileyen içsel faktörlerin yanında günümüzün en önemli dışsal faktörleri; politik, ekonomik, sosyolojik, teknolojik, sosyal, kültürel, doğal, finansal, yasal koşullar ve kamuoyu gibi unsurları saymak mümkündür (Koçel, 2010:675; Aleksandra ve Schwarzer, 2005:127-168). Bu noktada bireyde kendi içinde değişime karşı bir durum sergilemektedir. Değişim ve dönüşüme karşı kısmen ya da tamamen uyum sağlama yönünü tercih edebileceği gibi değişime karşı direnç gösterme karşı koyma yolunu da tercih edebilecektir. Değişime karşı farklı tutum ve davranışın ortaya çıkmasındaki esas nedenlerden bazıları, kişinin gelecek ile ilgili bireysel, ailesel, toplumsal beklentileri, kişisel motivasyonları ve kişisel özellikleri gibi unsurlar etkili olmaktadır (Lewin, 195; Eren, 2009:520).

İşte bu aşamada iyi ve eğitilmiş insan yetiştirmede önemli rol üstlenen üniversitelerin günümüzdeki durumuna bakmak için üniversite öğrencilerinin dindarlık, bilimsellik, erdemlilik, ahlaklı-iyi insan olma anlayışlarını tespit etmeye ve analiz etmeye yönelik bir çalışma yapılmıştır (Bok, 2001:4-12).

Yükseköğretim de öğrenciye verilmesi gereken hem öğretim (bilginin öğrenciye aktarılması), hem de eğitim (mesleki eğitim ve iyi insan olmayı gerektirecek insani değerlerin sunulması) olması gerekecektir. Bu anlayış günümüzde üniversitenin asıl görevinin meslek edindirme görevinin olduğu anlayışıyla örtüşmez iken bunun dışında hem meslek edindirmeli hem de eğitilmiş, iyi bir insan yetiştirmeli anlayışını savunup bu anlayışa uygun olarak kurulmuş üniversiteler mevcuttur. Biz bu çalışmada iyi bilgiye sahip ve aynı zamanda iyi insan olma modelinin üniversitelerimizde gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmaktayız. Bu anlayışa uygun olarak kurulmuş dünyanın birçok gelişmiş ülkelerinden üniversiteleri göstermek mümkündür. Örneğin dünyanın en iyi üniversitelerinden birisi olan Harvard Üniversitesi özel bir üniversite olup üniversiteye ismi verilen John Harvard (November 26, 1607 – September 14, 1638) tarihlerinde yaşamış ve üniversiteye ilk en büyük bağışta bulunan kimse (Harvard, 2011) bir papazdır. Bu gün dahi kampus içinde hem kilise, hemdediğerdinlerdeninsanlarınibadetleriniyapılabilecekleriibadethane (chapel) mevcut (Harvard, 2011) olup her gün sabah saat 8:45'te başlayıp 15 dakika devam eden ayin yapılmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle inanç sistemi, iyi insan olma ile ilgili bir insan olma arasındaki çelişki ortaya konulup daha sonra bu değişime ve dönüşüme etki eden faktörlerin neler olduğu tartışılmaktadır.

Bu çalışmada objektif anlamda “Dindar insan kim ve nasıl olmalı?” gibi hususlar bu araştırmanın konusu değildir.” Burada üzerinde durulan husus, “Bireyin kendisi, kendini nasıl görmektedir? Sadece ve sadece, kendisi kendi algılaması ile kendini mütevazı anlamda, averaj anlamda dindar bir insan olarak görüyor mu/görmüyor mu” bunun üzerinde durulmaktadır. Ayrıca, bu çalışmada üniversite öğrencilerimizin, İslam dininin temel ve esasları hakkındaki bilgileri ve görüşleri ele alınmaktadır. Benzer şekilde, günlük yaşam koşullarının ortaya koyduğu koşullar gözetilerek, inanç sistemi ile ilgili görüşlerin, fiili olarak günlük hayatta ne ölçüde yapabildiklerine bakılmıştır. Diğer bir ifade ile bir tarafta Din’i değerlerimizin ne ölçüde anlaşıldığı ve bu değerlerin tanımlanması, öte yandan, günlük yaşam koşulları gözetilerek bu değerlerin fiili olarak yerine getirilmesinde ortaya çıkan uyumluluklar ve uyumsuzluklar üzerinde durulmuştur.

Bilindiği üzere, ülkemizde laik – anti laik tartışmaları uzun zamandan beri süregelmekte ve zaman, zaman İslam ile laiklik birbirinden tamamen farklı iki ayrı dünyaymış gibi yorumlar ortaya çıkabilmektedir. Bilimsellik ile inanç birlikte olamazmış gibi telkinler yapılmakta, dolayısıyla kutuplaşmalar meydana gelmektedir (Mutlu, 1990:99-104; Mutlu, 1991:149-153).

Bu nedenle, AK Parti’nin kapatılması davasının açıldığı<sup>1</sup> ve üniversitelerde türbanlı kız öğrencilerin derslere girebilmesinin ülkemizin en önemli gündem maddesi yapıldığı Aralık 2007 ile Mayıs 2008 tarihleri arasında (Alptekin, 2011), geleceğin seçkinlerini oluşturacak olan üniversite öğrencilerine “Groupadministerednonprobability” yöntemi ile anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Anketteki sorularla, İslam’ın esasları ile ilgili neler düşündükleri ve kendilerini ne ölçüde dindar gördükleri hususları araştırılmıştır.

Günümüz toplumsal yapılarında, hukuk sisteminin ortaya koyduğu kurallarla ve medeni-çağdaş insan olma anlamında ortaya konan tanımlarla ve bir ölçüde geleneksel değerlerle ortalama vatandaşlar iyi insan- faydalı insan olmaya çalışmaktadırlar. Ancak, günümüzde sanayileşmiş ve gelişmiş ülkeler alkol, uyuşturucu kullanımı ve aile kurumunun çökmesi gibi ciddi problemlerle karşı karşıyadırlar. Bilindiği üzere, çok yüksek boşanma oranları ve şiddet içerikli adli suçlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Mesela, en üst seviyede refah toplumu olan sanayileşmiş toplumlarda boşanmalar veya beraber yaşamalar % 50’nin üzerinde ve bir yılda ortalama 5-6 milyon darp-gasp-cinsel taciz ve hırsızlık gibi adli suçlar meydana gelmektedir. İntihar oranları yüz binde 15 ile 30 arasındadır. Gelişmekte olan ülkelerde ise suç çeşitliliği değişerek yoksulluk, işsizlik ve yüksek düzeyde beyaz yakalı-mafya suçları olarak karşımıza çıkmaktadır (Fox ve Harvey, 2010; Volkwein vd., 1995:647-670; Bok, 2001:4-12; Grabosky,2009:129-149).

Yukarıda özetlenen, günümüz dünyasının bu mevcut sıkıntıları “akıl ile inanç sistemi” arasında bir ilişki olması gerektiği hususunu tartışma konusu haline

<sup>1</sup>Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından, 14/03/2008 tarih ve SP. Hz.:2008/01 ile, Adalet ve Kalkınma Partisinin laiklik ilkesine aykırı eylemlerin odağı haline geldiği anlaşıldığından Anayasanın 68/4, 69/6, Siyasi Partiler Kanununun 101/1-b ve 103/2’nci maddeleri uyarınca Temelli Kapatılmasına Karar Verilmesi istemi ile açılan dava.

getirmektedir. Maddiyatçı-bireyci ve rekabetçi değerlere endekslenmiş bir “akıl”, doğru ile yanlış algılama hususunda kirliliklere ve karışıklıklara neden olabilmektedir. Bu aşamada aşağıdaki soruları düşünme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. İnsanlar kendi koydukları kurallarla kendilerini, nefislerini ne ölçüde kontrol edebilirler? Üst düzey yöneticisiniz, nefsinizin sizin hak etmediğiniz isteklerini vicdan olmadan kontrol edebilir misiniz? Vicdanın-ahlakın kaynağı nedir? Vicdan ve ahlakın kaynağı eğitim olsaydı, intihal yapan profesörler, üniversitelerde proje kapma kavgaları, bölüm başkanı veya dekan veya rektör olma gibi makam elde etme kavgaları olmayabilirdi.

### **Evrensel İnsani Değerler...**

Bilindiği üzere, İslam dini esas olarak nefse hâkimiyeti öğretir. Var olmanın anlamını ve ötesini anlatır. Sonsuzluğun sahibini anlatır. Bu aşamada unutulmaması gereken önemli bir husus, diğer bir ifade ile inançların olmaması, insanlar; kendisini kendi koyduğu kurallarla ne ölçüde sağlıklı ve huzurlu ve evrensel ahlak sınırları içinde kalarak yönetebilir? Yasa koyanlar o toplumun güçlü, itibarlı elitinin bir bölümü olmaktadır. Bu güçlü insanlar güçleri ile doğru orantılı olarak bir noktada kendi şahsi çıkarlarını ön plana alarak yozlaşma durumunda neden kalmasınlar? Yakalanma korkusu sıfıra yaklaştıkça veya suç işleme imkânı var iken ceza alma korkusu sıfıra yakınsa bu itibarlı, etkili güçlü insanlar neden yanlış yapmasınlar? Ceza korkusunun sıfır olduğu noktada, inanç olmadığı takdirde, maddi çıkarların ön plana çıkmasını nasıl önleyeceksiniz? (Jensen, 2003).

### **Verilerin Analizi**

#### **Din, Ahlak, Vicdan ve İyi İnsan Olma İlişkisi**

Yukarıda sözü edilen konular ve sorular ile ilgili elde edilen bulgular, bu sorulara bu araştırmaya katılanların verdikleri cevaplar aşağıdaki tablolarda verilmektedir. Bu bulguların güvenilirliği ve geçerliliğini sağlamak üzere anket uygulamaları sınıf ortamında “groupadministerednonprobabilitysampling” yöntemi ile yapılmıştır. Bu yöntemle anket sorularına verilen cevapların anketi doldurandan başkasının görmesi ve bilmesi zorlaştırılmıştır. Bu şekilde, sosyal bilimlerde, metodoloji alanında üzerinde önemle durulan “socialdesirabilityeffect” ve “anonymity” problemi asgariye indirilmiştir. Sonuçta, bu şekilde, toplanan anketlerin güvenilirliğinin ve geçerliliğinin bilimsellik sınırlarında olması önemli ölçüde sağlanmıştır.

Anketler üç üniversite uygulanmış olup bunların yaklaşık % 80’i ODTÜ’den %20’si ise Hacettepe ve Anadolu üniversitelerinin mühendislik ve sosyal bilimler fakülteleri öğrencilerinden oluşmaktadır. Bu üniversitelerde, 2007 ve 2008 yıllarında okuyan öğrenci kitlesinden toplam 784 anket elde edilmiştir. Ankette toplam 38 soru yer almıştır. Toplanan anketlerdeki veriler SPSS programı 11. Versiyonu kullanılarak analiz edilmiştir. Analizlerde ileri düzey istatistiksel analizler yapılmadan, frekans dağılımları ve bazı çapraz tablolar elde edilmiştir. Bulgular aşağıda ele alınmıştır.

Tablo 1’de 1998, 2002, 2007 ve 2008 yıllarında elde edilen anket sonuçlarına yer verilmektedir. Tabloda anne ve babanın dindar olup olmadığı sorusuna verilen cevaplar gösterilmiştir.

<b>Tablo 1: Anne ve baba dindarlığı.</b>								
	Babanın dindarlığı				Annenin dindarlığı			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır	
Yıl	N	%	N	%	N	%	N	%
1998	234	61	137	36	278	73	96	25
2002	255	59	176	40	310	71	119	27
2007	195	44	238	54	239	54	196	44
2008	166	49	175	51	224	66	117	34

Bu noktada önemli bir husus “dindarlık” kavramından üniversite öğrencisinin ne anladığıdır. Bu çalışmada dindarlığın ne anlam taşıdığına ilişkin bir tanım yoktur. Bunun nedeni bu araştırmaya katılan öğrencilerin kendi zihinlerinde oluşturduğu dindarlık kavramı ne ise bu çalışmada bu anlam veri olarak kabul edilmiştir. Aşağıda görüleceği üzere anne ve babalarının dindarlıkları sorulurken aynı anlamda kendi dindarlıkları da sorulduğundan bu dindarlık kavramı kendi içinde tutarlılık oluşturmaktadır.

Tablo 1’deki sonuçlar üniversite öğrencilerinin algıladığı şekilde anne ve babaların dindarlığı 1998 ile 2008 yılları verilerine göre önemli ölçüde azalmış gözükmektedir. 1998 yılında babasını dindar görmeyenlerin yüzde oranları 36 dan 51 yükselmiştir. Benzer şekilde, babasını dindar görenlerin yüzde oranında 61’den 49’a düşmüştür. Anne ile ilgili verilen cevaplar ele alındığında, 1998 yılında annesini dindar görenlerin oranı yüzde 73 iken bu rakam 2008 yılında yüzde 66 ve aynı şekilde annesini dindar görmeyenlerin oranı yüzde 25’den yüzde 34’e yükselmiştir. Bu rakamlar arasındaki farklılıklar yüzde 10’dan daha fazladır. Bu değişimin anlamı bu oranlardaki farklılıklar istatistiksel olarak önemli ve anlamlıdır. Bilindiği üzere, aradaki yüzde farklılıklar % 5 ve daha fazla ise bu farklılıklar istatistiksel anlamda önemli kabul edilmektedir.

Tablo 1’deki sonuçlar üniversite öğrencilerinin algıladığı şekilde anne ve babaların dindarlığı 1998 ile 2008 yılları verilerine göre önemli ölçüde azalmış gözükmektedir. “Bu düşünün nedeni neler olabilir?”, sorusu burada gündeme gelmektedir. Ancak, bu sorunun cevabını verecek bilgi bu çalışmada mevcut değildir.

Öte yandan, tablo 2’de, bu araştırmaya katılan öğrencilerin algıladığı şekilde, “din” ile “ahlaklı bir insan” ve “din” ile “iyi bir insan” olma arasındaki ilişkileri göstermektedir.

Tablo 2: Din, Ahlaklı İnsan Olma ve İyi İnsan Olma İlişkileri Algılaması												
Data	Kendisini Dindar Görme				Ahlaklı İnsan Olmak İçin Dindar Olmak Gerekli				İyi İnsan Olmak İçin Dindar Olmak Gerekli			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
2007	167	38	263	59	175	39	263	59	153	34	283	64
2008	158	46	181	53	137	40	204	59	126	37	216	63

Tablo 2 de görüldüğü üzere, 2007 yılında bu araştırmaya katılanlardan 167 kişi, yani %38'i "kendisini dindar" olarak, 263 kişi, %59 oranında öğrenci kendisini dindar olarak görmemektedir. Deneklerden 175 kişi, %39'u "ahlaklı bir insan olmak için dindar olmayı gerekli" görürken, 263 kişi, % 59 gerekli görmemektedir. Benzer şekilde, 153 kişi, %34'ü "iyi bir insan olmak için din gerekli" derken, 283 kişi, %64'ü gerekli değil demektedir. 2008 verileri de, benzer şekilde öğrencilerin çoğunluğu kendilerini dindar olarak görmemekte ve din ile ahlak ve din ile iyi insan olma arasında ilişki görmemektedir. Bu hususu daha detaylı ele almak için tablo 3'te görüldüğü üzere "sadece kendisini dindar olarak algılayanlar" ele alınmıştır.

Kendisini "dindar" olarak algılayanların "din" ile "ahlaklı insan olma" ve "din" ile "iyi insan olma" ilişkisinin nasıl tanımlamakta oldukları tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3. Kendisini "Dindar" Algılayanların, "Din ile Ahlaklı Bir İnsan Olma" ve "Din ile İyi Bir İnsan Olma" İlişkisini Algılamaları.				
	Ahlak ve din ilişkisi		İyi insan ve din ilişkisi	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
2007	106, %63	61	98, %58	69
2008	101, %64	57	91, %58	67

Yukarıdaki rakamlar, bu araştırma için 2007 ve 2008'de toplanan anket verilerine göre "Kendisini dindar görenlerin çoğunluğu, din ile ahlaklı bir insan olma ve din ile iyi bir insan olma arasında anlamlı bir ilişki olduğunu kabul etmektedirler. Ancak, gerek 2007 ve gerek 2008 anket sonuçları kendini dindar görenlerin yaklaşık % 40'ı "din ile iyi bir insan olma" ve "din ile ahlaklı bir insan olma" arasında ilişki gerekli değildir düşüncesine sahiptir. "Bu insanlar neden böyle düşünmektedirler?" Bu soru ayrı bir araştırma konusu olabilecektir.

#### **İnanç'a Dair Görüşlerdeki Değişim ve Dönüşüm**

Bu araştırmaya katılan üniversitelilerin inançları hakkındaki görüşleri ele alınmıştır. Bu görüşleri ele alırken kendisini dindar görüp görmeme hususu ele alınarak çapraz tablo yapılmıştır. Sonuçlar tablo 4'te görülmektedir.

**Tablo 4: Kendisini dindar veya dindar görmeme ile din in önemli ve esasları ile ilgili görüşler ele alınmaktadır.**

Data	Kendisini Dindar Görme	Allah Var		Cennet ve Cehennem Var		Mahşer Günü Var	
		Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
2007	Evet	167	1	161	00	159	00
	Hayır	171, %70	73, %30	143, %57	106, %43	130, %51	123, %49
2008	Evet	156	1	153	00	153	00
	Hayır	130, %73	49, %27	99, %55	80, %45	88, %49	91, %51

Tablo 4 oldukça ilginç sonuçlar ortaya koymaktadır. Gerek 2007, gerekse 2008 yılına ait veriler “kendini dindar olarak görmeyen grup” ele alındığında bunların %70 ve 73’ü Allah’ın varlığına, % 57 ve 55’i Cennet ve Cehennem’in varlığına ve % 51 ile 49 orandaki kimseler mahşer (hesap) gününün varlığına inanmakta olduklarını belirtmektedirler. Görüldüğü üzere, İslam dininin en temel iman esasları arasında yer alan hususlar, özellikle Allah’ın varlığına iman, dikkat çekici bir yüzdelik oranla kabul edilmektedir. Bu noktada ortaya çıkan önemli sorulardan biri, “Neden, inanç sisteminin en temel hususları kabul edilmesine rağmen bu araştırmaya katılan üniversite öğrencileri kendilerini dindar olarak görmemektedir?” Bu sonuçlar, (kendisini dindar olarak tanımlamaktan kaçma nedenleri) bilim ile dinin çatıştığı anlayışıyla da üniversiteli veya modern bir insan olma ile dindar insan olma kimliğinin beraber olmayacağı gibi izahı zor hususların olabileceğini ortaya koymaktadır.

Bilindiği üzere, bilim aklı kullanarak teknoloji üretme enerjisi olurken, din ise ahlak ve vicdanın kaynağı olarak algılanmaktadır. Din ile bilim arasında kendi doğallıkları ve özellikleri açısından çelişkili durumlar ortada yokken, neden insanların algısında böylesi çelişkiler olabilmekte? Bu soruların bilimsellik sınırları içinde ele alınması kaçınılmazdır. Acaba, günümüz sosyolojik ve psikolojik koşullarında, dindar olmak bu insanlar için, entel olma kişiliği içinde kabul edilmemesi gereken bir kişisel özellik midir? Bu böyle ise, hangi sosyolojik faktörler bu olumsuz imaj algılamasını yaratmaktadır? Bilindiği üzere, bu araştırmanın yapıldığı, 2007 ve 2008 verilerinin toplandığı günlerdeki yoğun laik-anti laik, öğretmen-imam çatışması iddiası tartışmaları, türban ve AK Partinin kapatılması gibi gündem maddeleri ile ortaya atılan etkili görsel ve yazılı medya ve bazı etkili güçlü aydınların ortaya attıkları “İslam karşıtı olumsuzluklar mı” bu ortamı yarattı gibi spekülasyona açık tartışmalar akla gelebilmektedir. Ancak, burada önemli olan husus, İslam dininin en önemli inanç esasları kabul görürken, neden dindarlık kabul edilmemektedir. Bunun nedenleri bilimsel anlamda araştırılmalıdır.

Tablo 5: 1998, 2002, 2007 ve 2008 yıllarında toplanan anketlerde İslam’ın inanç esasları ile ilgili hususlara verilen cevaplar ortaya konulmuştur.

<b>Tablo 5: İslam'ın İman Esasları ile İlgili Verilen Cevaplar</b>												
	Allah Var				Cennet, Cehennem Var				Kıyamet ve Mahşer Var			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1998	331	87	47	12	329	87	45	12	331	87	45	12
2002	363	84	65	15	359	82	55	13	363	84	65	15
2007	355	80	74	17	309	70	118	26	309	70	118	26
2008	290	85	50	14	250	74	90	26	250	74	90	26

Tablo 5, 1998 ve 2008 yılları arasında, yaklaşık 10 yıllık bir zaman diliminde muhtelif zamanlarda, araştırmacılar tarafından toplanan verilerin sonuçlarını göstermektedir. Görüldüğü üzere, üniversite öğrencilerinin en az % 80'ive ortalama olarak % 85 oranla Allah'ın varlığına inandığını ifade etmektedir. Öte yandan, 1998 ve 2002 yıllarında toplanan verilerle 2007 ve 2008 yıllarındaki sonuçlar karşılaştırıldığında, cennet-cehennem, kıyamet ve mahşer gününün varlığına inanç hususlarında istatistiksel anlamda önemli ölçüde azalma görülmektedir. 1998-2002 yılları verileri, cennet-cehennem ve mahşer gününün varlığına inanç, yaklaşık % 85 civarında iken, bu değerlere inanç düzeyi 2007-2008'de ortalama %73 seviyesine gerilemiştir. Bu noktada önemli olan husus, üniversite gençlerinin çok yüksek oranda Allah'ın varlığına inanma düzeylerinin yüksek seviyede devam ediyor olmasıdır. Tablo 5'de ortaya çıkan sonuçlar gözetildiğinde, laik - anti laik, mahalle baskısı ve İslam-terör ilişkisini tartışmalara açmak, bu tartışmaları İslam aleyhine olacak şekilde yüksek dozda gündem yapmak, bu ve benzer tartışmaların ülkemiz üniversiteli gençleri için çelişkiler kaynağı olabileceği ve kendi değerleri ile çatışma durumunda kalabileceği gibi sonuçları ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 6'da, bu araştırmaya katılanların, Allah inancı ile cennet - cehennem ve kıyamet gününün varlığına inancı arasındaki ilişkiler yer almaktadır.

<b>Tablo 6: Allah'a inananların Cennet, Cehennem ve Kıyamet Gününe İnançları</b>					
Yıl	İnançlar	Cennet Cehennem Var	Cennet Cehennem Yok	Kıyamet Günü Var	Kıyamet Günü Yok
2007	Allah Var	313	38, %11	305	46, %13
	Allah Yok	2	71	4	70
2008	Allah Var	255	35, %12	248	41, %14
	Allah Yok	00	50	01	49

Tablo 6, 2007 ve 2008 yıllarında toplanan anket sonuçlarına göre; Allah'ın varlığını kabul edenlerin ortalama % 87'si aynı zamanda cennet ve cehennem ile kıyamet gününün varlığına inanırken % 13 kadarı bir şekilde cennet ve cehennem ile kıyamet gününün varlığını reddetmektedirler. Bu kendine özel düşünce ve inancın anlayışının, bir taraftan Allah'a inanıp aynı zamanda diğer



tarafından cennet- cehennem ve kıyamet gününün varlığını kabul etmemek bir çelişkiyi ortaya koymaktadır. Bu ve benzer çelişkili sonuçlar, ülkemizde İslam'ın esasının kurumsallaşmasında bazı önemli ve ciddi eksikliklerin varlığını ortaya koymaktadır. Bu ve benzer çelişkilerin bu çerçevede ele alınması ülkemizde İslam dinin kurumsallaşmasındaki tutarlılığını arttıracak ve daha sağlıklı sonuçların ortaya çıkabilmesine imkân sağlayacaktır. Yukarıda sözü edilen çelişkili düşünce tarzının sosyolojik anlamda nedenlerini gözeten bilimsel bir çalışma yapılmalıdır.

### **İnanç Sistemi İle Günlük Yaşam Koşulları Arasındaki Çelişkiler**

Bilindiği üzere, bir toplumda ekonomik, eğitim, siyasi, aile, din ve hukuk gibi temel kurumların birbirleri ile harmoni içinde olması gerekir. Aksi halde, kendi içinde çelişkileri bol sosyolojik problemler ortaya çıkabilecektir. Bu ve benzer problemlerin asgariye indirilmesi ve her temel kurumun birbiri ile entegrasyonunun sağlanması sayesinde vatandaşların sağlıklı sosyalleşmesi mümkün olabilecektir. Bu şekilde, daha düzgün ve daha tutarlı düşünen, davranabilen vatandaşlar kitlesini elde etme şansı artacaktır.

Öte yandan, günlük yaşam sıkıntılarının tespit edilmesi, bir ölçüde inanç sistemi ile ilgili başka çelişkilerin varlığını anlamada bir diğer önemli araştırma konusunu oluşturmaktadır. Bu nedenle, 2007 ve 2008 yıllarında toplanan anketlerdeki “nasıl bir dünyada yaşıyoruz” sorularının sonuçları Tablo 7 ve Tablo 8’de yer almaktadır.

<b>Tablo7: Günlük Yaşam Şartları Algılamaları</b>				
2007	Rekabetçi Bir Dünya	Arkadaşlık Maddi Çıkar	Maddi Çıkar Dünyası	Üniversitelerde Kopya Çekilmekte
Evet	387	190	374	353
Hayır	51	248	64	85
2008	Rekabetçi Bir İnsanım	Arkadaşlık Maddi Çıkar	Maddi Çıkar Dünyası	Üniversitede Kopya Çektim
Evet	312	183	303	121
Hayır	27	146	35	221

Tablo 7’deki 2007 yılına ait sorular “kişinin kendisi dışındaki insanlara yönelik” sorular olarak sorulurken 2008 yılındaki sorular “kişinin bizzat kendisine yönelik” olarak sorulmuş sorulardır. Örneğin 2007 yılındaki “İnsanlar rekabetçi” olarak sorulan soru, 2008 yılındaki ankette “Rekabetçi bir insanım” olarak sorulmuştur. Benzer şekilde, “Üniversitelerde öğrenciler kopya çekmekte” sorusu, 2008 yılında “Öğrencilik hayatımda kopya çektim” olarak sorulmuştur. Tablo 7’deki bulgular bu araştırmaya katılan öğrencilerin “Rekabet yoğun, maddi çıkar esasına dayanan bir dünya” anlayışının hâkim olduğunu kabul ettiklerini göstermektedir. Ayrıca, arkadaş ilişkilerinde de samimiyet yerine, çok olmasa da maddi çıkar olabileceğini kabul etmektedirler. Tablo 7’de görüldüğü üzere, “Rekabetçi bir dünya var” diyenler %87 ve “rekabetçi bir insanım” diyenler %92 iken, “maddi çıkar dünyası” olduğunu beyan edenler %84 oranındadır.

Öte yandan kopya çekme olayının yoğun olması da yine düşünülmesi gereken bir diğer bulgudur. Bilindiği üzere, kopya çekme davranışı toplumsal değerlerce kabul görmeyen davranışlar arasındadır. Bu konuya bir ölçüde açıklık getirmek için Allah'a, cennet ve cehenneme ayrıca hesap gününün var olduğuna inanan öğrencilerle kopya çekme davranışı arasında çapraz bir tablo oluşturulmuş ve sonuçlar aşağıda Tablo 8'de verilmiştir.

<b>Tablo 8: Allah, Cennet ve Cehennem ve Mahşer Günü Varlığına İnanç ve Kopya Çekme İlişkileri</b>			
<b>İnançlar</b>	<b>Kopya Çektiniz mi?</b>		
	<b>Sık</b>	<b>Zaman-Zaman</b>	<b>Hiç</b>
Allah Var	76, %21	209, %60	65, %14
Allah Yok	10	46	18
Kıyamet/Mahşer Günü Var	68, %22	183, %60	54, %14
Kıyamet/Mahşer Günü Yok	18	89	29
Cennet-Cehennem Var	70, %22	185, %59	57, %14
Cennet-Cehennem Yok	15	85	26

Bu araştırmaya katılan bazı öğrenciler Allah'ın, cennet ve cehennem ile mahşer gününün varlığına inancı olmasına rağmen, bunların yaklaşık % 20 sinin, "sık" şekilde, % 60'nın ise "zaman-zaman" kopya çektikleri Tablo 8'de görülmektedir. Bu sonuca göre, insanların inanç değerleri olmasına rağmen, insan davranışlarının ortaya çıkmasında etken olan dışsal faktörlerinde önemi ortaya çıkmaktadır. Dışsal faktörlerden olan günlük yaşam koşullarının zorlamaları, bu inançlı insanların bir bölümünün yanlış davranışlara yönelmesine neden olmaktadır. Burada üzerinde durulması gereken husus günlük yaşam koşullarının kendisidir. Mesela, akademik hayatta kopya sorununu ortaya koyan birçok çalışma vardır (Chula, vd., 2009; Patricia, 2010; Elizabeth, vd., 2010 ). Bunun nedeninin maddiyata ve rekabete dayalı bir dünyanın kendisi olduğunu bu araştırmaların verileri ortaya koymaktadır (Bakınız; Tablo 7 ve 8).

Yukarıda sözü edilen toplam 8 tablonun sonuçları bazı önemli hususları ve çelişkileri ortaya çıkarmaktadır. Mesela, neden bu araştırmaya katılan üniversitelilerimiz 'dindar bir insan olma' imajını kabul etmekten uzak durmakta, bu imajın oluşmasından kaçınır durumdadır? Tablo 2'de hatırlanacağı üzere, 2007'deki deneklerden cevap verenlerin %38'i, 2008'de ise cevap verenlerin %46'sı kendini dindar görmezken diğer taraftan bu kimseler çok büyük % 85'lik bir oranla, örneğin, "Allah'ın varlığını" kabul etmektedirler. Başka bir ifade ile Allah'ın varlığına inan bir üniversiteli "Ben dindar değilim" diyebilmektedir. Bunun nedeni ne olabilir? Bu durumun ortaya çıkmasına neden olarak acaba bir çeşit mahalle baskısı mı var?

Öte yandan, hatırlanacağı üzere, Tablo 4'te gerek 2007 ve gerek 2008 verilerinde "kendini dindar olarak görmeyenler", sırası ile %70 ve %73 ile "Allah"

varlığını, % 57 ve 55 ile “cennet ve cehennem”in varlığını ve % 51 ile 49 ile “mahşer-hesap günü” nün varlığını kabul etmekte ve bunlara inanmaktadırlar.

Bir insan bir taraftan kendisini dindar olarak tanımlamaktan kaçınırken diğer taraftan Allah’ın, cennet ve cehennem varlığına ve mahşer gününe inanması ki bunlar İslam inancının en esas hususları arasında kabul edilir, bu zıtlık çok ilginç bir durum değil midir? Dindar olmak kabul edilmemesi gereken bir kişisel özellik ise hangi sosyolojik faktörler bu olumsuz imaj algılamasını yaratmaktadır.

Ayrıca, Tablo 7 ve 8’deki veriler dikkate alındığında ülkemizdeki insanların günlük yaşam koşulları altında düzgün bir insan olma ve düzgün şekilde yaşama imkânlarının sıkıntılarının var olduğu görülmektedir. Mesela, üniversitelerimizde yaygın şekilde “kopya” olayları olduğu bu araştırmaya katılanlarca ifade edilmektedir. Kopya yapma evrensel ahlak kurallarına aykırı bir davranış (Scott, 2007:303-321) ve bugünün üniversiteleri, yarının üst düzey ülke yöneticileri olacağına göre, kopya çekmenin nedenleri üzerinde durulması gereken bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır (Richard, 2011; Donald, vd., 2008:451-467). Benzer şekilde, inanç değerlerinin günlük yaşamda davranışlarla ortaya konulması zorlaşmaktadır. Bu ve benzer durumları ele almak durumundayız. Bir ölçüde, ülkemizde sosyo-ekonomik anlamda başarının çalışkanlık ve yetenek gibi özelliklere değil de fırsatçılık ve uyanıklığa endekslenmesi bu çelişkili yaşam tarzının kendisi olabilmektedir. Bu araştırmanın yukarıda belirtilen sonuçları gözetildiğinde, mesela, bir öğrenci olarak, daha iyi not almak için kopya çekme ihtiyacını hissedeceksiniz ve aynı zamanda İslam’ın temel esaslarını şüphe etmeksizin kabul edeceksiniz. Bu çelişkili durum, günlük yaşam koşullarındaki çarpıklıkların bir sonucudur. Başarıya giden yolları fırsat eşitliliğine, çalışkanlığa ve yeteneğe endekslememizin kaçınılmazlığını ortaya çıkarmaktadır.

Görüldüğü üzere, yukarıdaki bilgiler bazı sorulara cevap aranması gereğini ortaya koymaktadır. Bu sorulardan biri “neden üniversiteli olma ile”, “dindar insan olma” özellikleri birlikte kabul edilememektedir. Sanki, iyi ve akıllı bir üniversiteli, İslam’ın esaslarını kabul etse bile dindar bir kişi gibi gözükmekten kendini uzak tutmalı gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal yaşam kurumsallaşmış yapılarla ortaya çıkmaktadır. Ekonomi, siyaset, eğitim, aile, din ve temel kültürel yapı bu söz konusu kurumsal yapının esaslarını oluşturmaktadır. Bu kurumlar olmadan kurumsallaşmış sağlıklı bir toplumda olmaz. Bu kurumsal yapının oluşmasına katkı sağlayan unsurların her birisinin kendine özgü görevleri vardır. Örneğin; üretim ve tüketim hizmetleri ekonominin, ülkenin her türlü kaynaklarının nasıl kullanılacağı siyasetin, bireyleri iş bölümü esasına ve yeteneklerine göre yerleştirme eğitimin temel fonksiyonlarını oluşturmaktadır. Öte yandan, Din’i inanç sistemi, vicdan ve ahlak ilkeleri çerçevesinde günlük yaşamdaki tavır ve davranışların oluşmasında önemli bir rol üstlenir. Ahlak ve vicdanın oluşturduğu bu kurallar, inanç sistemi içinde her şeyin hâkimi ve sahibi adınadır. Eğer akıl ve mantık yukarıda bahsedildiği gibi ele alınmazsa, sadece bilimsel ve teknoloji esaslı, maddi çıkarlar güdümünde

ortaya konursa, evrensel hukuk kuralları, demokrasi ve insan hakları prensipleri göz ardı edilmiş olacaktır. Günümüzde görülen enerji ve gıda odaklı uluslararası ilişkilerde ki savaşların, terör ve şiddet içerikli suçların yaygınlaşması da bu nedenlerden kaynaklanmaktadır.

Günümüzde insanlık kendi tarihi içinde hiç elde etmediği kadar maddi zenginliğe kavuşmuştur. Ancak tüm bu zenginliğe rağmen terör ve savaşlar günümüzün en ciddi problemleri arasında yer almaktadır. Ülkeler arasındaki ilişkilerde, karar alma sürecinde sadece maddi zenginliği arttırma yerine diğer insanların huzur ve mutluluğuna yer verecek ahlak, vicdan ve erdemli insan davranışının öne çıkması kaçınılmazdır.

### **Maddi Zenginlik ile Erdem ve Ahlak İlişkisi**

Bilindiği üzere, bilimsel anlamda kaliteli insan kimdir denildiğinde, “insan esas olarak organik bir varlıktır” diyebiliriz. Ne kadar kaliteli beslenebilirsek, ne kadar çok daha kaliteli okullara gidersek, ne kadar çok daha kaliteli sağlık hizmetleri alırsak ve ne kadar çok oturduğumuz evler ve mahalleler bakımlı olursa vb. sonuç olarak o kadar kaliteli bir insan olunur. Bu varsayım, bir ölçüde doğrudur. Bunun aksini söylemek sosyal bilimlere, tıp bilimini, eczacılık bilimini kabul etmeme olur. Aynı zamanda bu “organik insan” anlayışı “ben ve maddi çıkar” öncelikli günlük yaşam koşulları ve toplumsal değerler sistemini karşımıza çıkarmaktadır. Diğer bir ifade ile bu değerler sonuçta toplam sayıları 30 kadar olan dünyanın en zengin ülkelerini meydana getirmektedir. Ancak, bu refah toplumlarının kendi içinde ciddi sosyolojik sıkıntıları vardır.

Nedir bu sıkıntılar? sorusuna bakıldığında, suç ekonomisi, boşanmalar, intiharlar, uyuşturucu ve alkol problemleri kitleler ve yalnızlığa itilmiş yaşlılar camiası karşımıza çıkmaktadır. Aile kurumu zayıflamıştır. Bunların bedelini özellikle çocuklar ödemektedir. Batı toplumlarında, 6-11 yaş arası boşanmış aile üyesi çocukların yaklaşık % 17si uyuşturucu bağımlısı olmaktadır. Dünyaya gelen çocukların yaklaşık 30- 35 %evlenmemiş ama beraber yaşayan çiftlerin çocukları olmaktadır. Öte yandan, intihar olayları Batı toplumlarında ortalama olarak 16/100,000 civarındadır. Bu rakam Türkiye için en fazla 3/100,000 kadardır. Yukarıda kısaca özetlenen, refah toplumlarının sosyo ekonomik sorunları ve örnekleri, ekonomik zenginliklere rağmen, yüksek bilimsel akılcılığa rağmen, yüksek ekonomik – iktisadi akılcılığa rağmen bir ülkenin ciddi anlamda demokratikleşme ve insan hakları prensipleri ile hiç uyuşmayan ciddi sosyopsikolojik sorunları olabileceği hususuna dikkat çekmektedir (Deans, 1997).

Bu sonuçlar, “ahlak ve vicdan nedir ve bunların kaynağı nelerdir? Gerçek demokrasinin ve insan haklarının alt yapısı olan bu kültürel yapı nasıl ortaya konabilir? Bu ve benzer soruların gündem yapılmasını bizlere hatırlatmaktadır. Bilindiği üzere, akıl ve mantık görecedir. Mutlak ve evrensel olan ise, vicdan ve ahlakın kendisidir.

### **Vicdan ve Ahlakın Kaynağı**

Ahlaklı olmanın veya vicdan sahibi bir insan olmanın bir çok nedeni olabilir. Ancak, bunlardan birinin de “inanç sistemi olmasını” göz ardı etmek

yanlış olur. Bir'e bir ilişki hiç bir olay için geçerli değildir. Bu bilinçlik içinde kalarak, din ve ahlak gibi ilişkileri sosyolojik anlamda irdelemek gerekmektedir. Her vatandaş kendi vicdanının bekçisi olmazsa, kendi nef'sinin bekçisi olmazsa, fırsatçılık ve uyanıklık değerlerinin asgariye indirilmesi mümkün olmayabilir. Maddiyatçı – bencil değerlerin kontrolü ancak nef'se hakimiyetle asgariye indirilebilir. Suç oluşumu netice itibarı ile, büyük bir olasılıkla, maddiyatçı – bencil – uyanık ve fırsatçı değerlerin ürünüdür. Toplumsal yapıdaki günlük yaşam ilişkilerinde olumsuz sonuçlar ortaya koyabilen bu değerlerin kontrolü inanç sistemi ile mümkün olur ve bu kontrolün adı ahlaklı olmadır. Bilindiği üzere, inanç sistemi nef'se hakimiyet öğretisidir.

2007 ve 2008 yıllarındaki anket uygulaması esnasında bazı üniversitelilerle de mülakatlar yapılmıştır. Bu mülakatlar esnasında “Din nedir?” sorusu sorulmuş ve aşağıdaki cevaplar elde edilmiştir.

- 1.“Din, insanları kardeş görmedir”,
- 2.“Din, dürüstlük ve adil olmaktır”,
- 3.“Din, kul hakkı yememektir”,
- 4.“Dindarlık bağnazlık değildir”,
- 5.“Din, dedikodu yapmamaktır”,
- 6.“Din, aşırı gitmemektir”,
- 7.“Dindarlık iyi insan olmaktır”,
- 8.“Ezan sesi hep benim hoşuma gider”,
- 9.“Din, anarşiyi önler”,
- 10.“Din, hırsızlığı önler”.

Ancak, bu araştırmaya katılan öğrencilerimize “siz kendiniz dindar mısınız ”sorusu sorulduğunda ise, yaklaşık %50'si, “hayır, ben dindar değilim” demekteler. Bir ölçüde, din den kaçış anlamına gelebilecek bu cevabın nedenlerini irdelemekte fayda olabilir. Bence, bu hususun sosyolojik olarak ele alınması gerekir. Bu şekilde düşünmelerinin bir nedeni, dindar olma ile beş vakit namaz kılma ve oruç tutmanın birlikte ele alınması olabilir. Yani, beş vakit namaz kılmayan bir insan kendini dindar görmeyebilir. Bir başka neden ise, bu öğrencilerimizdeki “dindar insan imajının olumsuz kişilik özelliklerine sahip olması” algısı olabilir”.

### **Dindar İnsan Algılanması**

Dindar insan algısını ölçmek maksadıyla, 2008 yılında, ODTÜ ve Eskişehir Anadolu Üniversiteleri öğrencilerinden oluşan 138 öğrenci ile kişiye özel ortamlarda anket çalışması yapılmıştır. Bu anket çalışmasına paralel şekilde ayrıca 15 öğrenci ile de derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 9'da yer almaktadır. Bu araştırmalara katılanların sayılarının azlığı dikkate alındığında, bu konuda daha kapsamlı çalışmalar yapılmadıkça, daha net ve daha kuvvetli sonuçlar ortaya koymak oldukça zordur.

<b>Tablo 9: Dindar İnsan Algılaması ( N = 138 )</b>		
Kişisel Özellikler	Çok Dindar*	Az Dindar*
Maddiyatçı	6.55	6.77
Fırsatçı – Uyanık	6.58	7.40
<b>Kadercî</b>	<b>9.73</b>	<b>4.72</b>
Açık Fikirli	5.15	8.40
Bencil	5.34	7.98
Adil	6.00	7.41
Dürüst	6.63	7.01
Mütevazî	6.34	6.62
Öfke Kontrol	5.75	6.56
Hırs	5.98	7.16
Kibir	5.27	6.87
<b>Rasyonel</b>	<b>4.95</b>	<b>8.83</b>
Kadın Özgürlüğü	3.83	8.18
Cinsel Konularda Tutucu	8.14	5.51

\* Ortalama Sonuç

Ankette, Tablo 9'daki kişisel özellikler sıralanmış ve araştırmaya katılan öğrencilere, “bu özellikler sizce ve sizin algıladığınız şekilde dindar bir insanda ne kadar vardır, dindar olmayan bir insanda ne kadar vardır” şeklinde sorulmuştur. Bu sorulara alınan cevapların ortalama sonuçlarını Tablo 9'da görülmektedir. Cevaplar, 0 ile 10 arasındaki rakamlarla ifade edilirken, 0 = hiç yok, 10 = çok var anlamında kullanılmıştır. Ortalamalar ve aralarındaki farklar gözetilerek t- test ile ve “level of significance 0.001 ve 0.05” gözetilerek istatistiksel anlamda önemli farklar olup olmadığına bakılmıştır.

Bu ankete katılanların verdikleri cevaplara göre, dindar insanın en belirgin özelliklerinden birisinin “kadercilik” olduğu tespit edilmiştir. Derinlemesine yapılan mülakatlarda ortaya çıkan sonuca göre ise; “kadercilik”, hayatta başarısız olmanın, tembel olmanın ve bireyin kendi beceriksizliğini, rasyonel, akılcı davranmamasını örtmek için kullanılan bir mekanizma olarak yorumlanmıştır. Bu yorum tarzı, “kendini dindar görmemenin önemli bir nedeni olabilir”. Günümüz yaşam tarzının rekabete ve başarılı olmaya endeksli olması ve bireyin kendisinin kim olduğunu ortaya koyduğu noktanın maddi başarılar olduğu ve maddi başarılar elde ettiğinde kendisinin bir değer ifade ettiğini kabul etmektedir. Bu sonuç dikkate alındığında, İslam inancının gereği olan kadere inanmanın ve bunun hayata yansımalarının gerçekte ne demek olduğu ile üniversiteli gençlerimizin ortaya koydukları kadercilik anlayışının arasındaki farkın ne kadar fazla olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla gerçek anlamda kaderciliğin ne demek olduğu konusundaki bilgilendirme ve bilgi eksikliğinin varlığını açıkça ortaya koymaktadır. Bilindiği üzere, İslam inancında kadercilik anlayışı tembelliği ört bas etme demek değildir. Buna göre, İslam inancında “kaderciliğin tembellik ve uyuşukluk” olmadığı öğrencilere anlatılmalıdır.

Bu çalışmaya katılan üniversitelilerin verdikleri cevaplara göre, az dindar insanın en belirgin özelliklerinden biri kadın-erkek eşitliğini ve kadınların özgürlüğünü olumlu karşılamalar iken, dindar insanların bu eşitliğe ve özgürlüğe karşı çıkacağı anlayışının hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Benzer şekilde, az dindar insanların hem rasyonel düşünce sistemine sahip oldukları hem de açık fikirli oldukları düşünülürken, dindar insanların rasyonel düşünceden ve açık fikirli olmaktan uzak oldukları algısının varlığı görülmektedir. Bilindiği üzere, İslam dininin kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim de varlıkları anlama ve keşfetmede, yeniliklere ulaşma ve onların hayata uygulanmasında ve daha birçok konuda defalarca aklı kullanmak emredilmektedir. Bu aşamada tartışılması gereken hususlardan biri “nasıl bir sosyalizasyon sürecidir ki, üniversite öğrencilerinin çoğunluğu dindar insanın rasyonel düşünceden ve açık fikirli olmaktan uzak olduğu görülmektedir”.

Tüm bu bulgular, “dindar olma” ile “bir üniversitelinin sahip olması gereken özelliklerin birbirleri ile çelişkili oldukları düşüncesinin yaygın ölçüde kabul edildiğini” ortaya koymaktadır. Bu durum, araştırmaya katılan üniversitelilerin İslam inancının esaslarını tamamen kabul etmelerine rağmen, neden kendilerini “dindar olarak tanımlamadıkları” hususuna bir ölçüde açıklık getirmektedir. Gerçek İslam'ın günlük yaşam içinde özgür düşünceye, rasyonel ve akılcı olmaya verdiği önem ortaya konmalıdır. Ayrıca, dindarlığın bazı olumsuz özellikler taşımadığı ortaya konulmuş olacaktır. Aksi durumda, tüm insanlar ve özelde üniversiteli gençler bu çelişkiler içine terk edilmiş olacaktır.

Bu yanlışların düzeltilmesi gerekir. Mesela, yukarıda belirtildiği üzere, günlük yaşamda kadınların makul ölçüde özgür olmasını dindarlar istemez şeklinde bir düşünce sistemi bu üniversiteliler için hâkim düşünce olarak görülmektedir. Öte yandan, İslam inancının esasları ele alındığında yukarıda sözü edilen bulgular gerçeği yansıtmamaktadır. Bu aşamada ortaya çıkan önemli soru, söz konusu bu yanlış imajın oluşmasının nedenlerinin neler olduğudur.

Bazı etkili entellerimizin yaptığı gibi, öğretmen-imam çatışması ortaya konursa, mahalle baskısı kavramları ile tartışmalar üretilirse, İslam siyasallaştırılırsa, laik-anti laik, yaradılış-evrim kutuplaşmaları gündem olursa, bu çatışma ortamlarının oluşturacağı bilgi kirliliği ve yorgun neticesinde, gençlerin dimağında İslam Din'i ile ilgili yanlış imajların oluşması muhtemeldir. Bazı çevrelerin ısrarla gündemde tutmaya çalıştığı “bilim ve din çatışması” da bu çerçevede ele alınmalıdır. Halbuki hem bilim hem Din (Allah'ın varlığına iman) ikisi de sonsuzluğu kabul etmektedir. Ayrıca bilim var olanı açıklamaya çalışırken Din ise esasen var edeni ve varlığı anlamayı ortaya koyma ile ilgilidir. Sonuçta, var olanı çalışma, neden var edeni ret etme anlamına gelsin ki?

Öte yandan, Tablo 9, “az dindarların daha bencil ve kibirli insan” olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Bu bulgu dindar insan olmanın olumlu yanlarının da olduğunu ortaya koymaktadır. Modern insan, rekabetçi ve maddiyatçı günlük yaşam dokusu içinde kendi varlığını aşırı bencillik esaslarına göre sürdürme durumunda kalıyorsa bu aşırılık ancak Din'i değerlerle dengelenebilecektir.

Aynı şekilde Tablo 9’da ortaya çıkan bir diğer ilginç bulgu, az dindarlar çok dindarlardan daha adil olarak algılanmaktadır. Bu bulguyu tartışmaya açmak gerekebilir. Bilindiği üzere, dışsal dindarlık nedenleri ile dindar görünmeyi kendi maddi çıkarlarına endekslemiş örnekler bu düşüncelerin oluşmasına neden olmaktadır. Mülakat yapılan bazı üniversiteliler, mesela, kendi yaşamları içinde çok yakından tanıdıkları bazı insanların cami yapılacak diye topladıkları paraları nasıl kendi şahsi çıkarlarına kullandıklarına şahit olduklarını anlatmışlardır. İslam’ın siyasallaşması ile ortaya çıkan makam ve koltuk sevdası ile maddi menfaat peşinde koşan bazı dindar görünümlü insanların varlığı bu algıların nedenleri olabilmektedir.

Yine Tablo 9’da görüldüğü üzere, uyanık ve fırsatçı, hırslı olma, öfke kontrolü, dürüst ve mütevazı olma, maddiyatçı olma gibi kişilik özellikleri ele alındığında, dindar ve dindar olmama arasında istatistiksel anlamda önemli bir fark elde edilmemiştir. Bu sonuçları ortaya çıkaran en önemli nedenin, ülkemizde uygulanan şekli ile pazar ekonomisi koşullarının kendisi olabileceğidir. Ne yazık ki, ülkemizdeki sosyo-ekonomik ve politik koşullarda, başarılı olma ile fırsatçı ve uyanık olma arasında önemli ilişkilerin varlığı söz konusudur. Liyakat sisteminin çok zaman göz ardı edilebildiği düşünceci oldukça yaygındır.

### **Sonuç**

1998 ve 2008 yılları arasında, muhtelif zamanlarda tarafımızdan yapılan bilimsel çalışmalar, ortalama olarak üniversiteli gençlerimizin %80 oranında, “Allah, Cennet ve Cehennem ve Hesap Günü/Kıyamet Günü”nün varlığına inandıklarını ortaya koymaktadır. Bu gençlerin anne ve babalarının da aynı zamanda dindar insanlar olarak algıladıkları görülmektedir. Ancak bu öğrenciler yukarıdaki değerlere inanıyor olmalarına rağmen kendilerini “dindar” olarak ifade etmemektedirler. Yukarıda belirtildiği gibi İslam’ın esaslarını kabul eden ve inanan bu insanlar, neden kendilerini dindar görmedikleri hususu üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Dolayısıyla bu konuyu esas alan bu çalışmada din, dindar insan ve az dindar insan algılamaları üzerinde araştırmalar yapılmıştır. Toplanan verilerin güvenilirliğini ve geçerliliğini artırmak amacı ile kişiye özel ortamlarda anketler uygulanmıştır. Diğer bir ifade ile deneklerin verdikleri cevapları kendilerinden başkasının görmesine fırsat verilmemiştir.

Kendisini dindar görmeyi ret eden üniversitelilerin verdikleri cevaplar ele alındığında ilginç hususlar ortaya çıkmaktadır. Bu kimseler kendilerini Din’den soğutan nedenleri anlatırken şu sıralanan argümanlara yer vermektedirler. “Çevremdeki dindarım diyenler bağınaz ve aşırı tutucular. Gerikafalılar.” “Dindarlık denildiğinde aklıma hep kapalılık, kadercilik ve kadınların özgürlüğünü asla istememe geliyor”. “Kadın ‘tayt’ giymemeli, araba kullanmamalı, okula gitmemeli”, “Adam dindarım diyor ve tokalaşmıyor. Her şey böylesine cinsellik olarak algılanmamalı”, “yağmur ormanlarındaki ilkel kabile insanları çırılçıplaklar ama cinsel tecavüz yok, ancak bazı İslam ülkelerinde cinsel tecavüz çok yoğun”, “Komşumuz çok dindar ama işi gücü komşularının evlerinde neler olduğunu araştırarak öğrenmek istiyor. Çok dedikodu yapıyor”, “Din siyasallaşmamalı. Benim halam o partinin kurucularından. Ama kendisi



sosyalisttir hem de şimdilerde hacca gidip geliyor”, “Dindar ama Kürtlerden ve Alevilerden çok nefret ediyor. Bu bizim dinimizde hiç yok değil mi?” Bu söylemlerden görüleceği üzere, üniversiteliler dindarlığı kişilerin karakterlerinde ararken aynı zamanda yakın çevrelerindeki kendilerini dindar olarak ortaya koyanların davranışlarındaki uyumsuzlukları gördüklerinden dinden uzak kalmayı tercih etmektedirler.

Yukarıda yapılan tüm yorumlar ve algılamaların ne ölçüde doğru ya da yanlış olduğu ayrı bir tartışma konusudur. Ancak, İslam’dan veya bu anlamda dindar görünmeden sakınılıyorsa bunun nedenleri de doğal olarak ele alınmalıdır. Görüldüğü üzere, ahlak ve vicdanın kaynağı nedir sorusu ele alındığında eğitim, ekonomi, hukuk sistemi gibi kurumların kendisi ve bunun yanında din ve vicdan ile inanç sisteminin yer aldığı görülmektedir.

Ayrıca, bu araştırmanın bulgularına göre üniversiteliler dindar bir insanı algılamakten o insanın kadercı, kadın/erkek eşitliğine karşı, yenilikleri ve özgürlükleri ret eden, rasyonel davranmayan bir karakter olarak ele almaktadır. Bu araştırmaya katılanlar, kaderciliği, yapılan yanlışları ört bas etmenin bir yolu olarak ele aldıklarından, bu hususun iyi bir özellik olmadığını düşünmektedirler. Yine cinsel düşünceye gereğinden fazla ağırlık verilerek, kadın-erkek eşitliğine karşı çıkmanın, doğru ve çağdaş bir özellik olmadığını düşünen bu üniversiteliler, bu özellikleri dindar insan ile özdeşleşmektedirler.

Yukarıda kısaca özetlenen bu bulgular, din eğitiminin, İslam inancına yönelik eğitimin ülkemizde yeterince verilemediğini açıkça ortaya koymaktadır. Üniversitelilerin dindar insan algılaması tamamen asılsız, gerçek dışı bilgilerin eseri olduğu görülmektedir. Bu yanlış algıların düzeltilmesi için devletin din ve İslam inancının eğitimine ilişkin politikalarının yeniden gözden geçirilerek, hataların düzeltilerek ve doğru olanın yapılması ile gerçekleştirilebilir. Bu noktada Din’in siyasallaşması ile devletin Din’e sahip çıkması birbirinden tamamen ayrı ve birbirinden bağımsız olarak ele alınması gereken konulardandır. Bunun aksi, bilgi kirliliği oluşturmanın tam kendisi olur.

İnsanların Allah’ın varlığı ve iman esaslarını kabul etmelerine rağmen kendisini dindar bir insan olarak ifade edememesi bir anlamda önemli bir çelişkiyi ortaya koymaktadır. Ancak bu çelişkinin ortaya çıkmasında kişinin sadece kendisine ait kişisel özellikleri olmayıp bunun dışında toplumsal başka faktörlerin de var olduğu aşikârdır. Günlük hayat şartlarında sade vatandaşların inançlarına uygun şekilde yaşamalarında bazı sıkıntılar yaşanmaktadır. Ayrıca sade vatandaşların inanç değerleri ile ilgili yeterince bilgilendirilmeleri hususunda da problemler olabilmektedir. Bu ve benzer nedenlerle inanç sisteminin ülkemizde kurumsallaşmasında çelişkiler ortaya çıkmaktadır. Örnek, 2007 ve 2008 yıllarında bu araştırma için toplanan verilerde üniversiteli gençlerimizin inanç kimliklerini saklama ihtiyacı görülmüştür. Bu sonuç, mevcut dışsal faktörlerin etkisiyle kişilerin kendi kimliklerini açıkça ortaya koymaya cesaret edemedikleri\* şeklinde yorumlanabilir. Bir diğer neden de, hatırlanacağı gibi, 2007 ve 2008 yıllarında ülkemiz siyasal ortamında İslam aleyhine yoğun kamuoyu oluşturma kampanyası vardı. Bu durum o dönemi medyası incelendiğinde açıkça görülecektir. O

dönemin bazı etkin medya grubu, bazı etkin entellerin görüşleri ve bazı etkin siyasilerin beyanları “İslam” kimliğinin, bireysel düzeyde kabul görmesini zorlaştırmış olabilir. Özetle, sade insanlar günlük yaşamları içinde herhangi bir zorlukla karşılaşmamak, gereksiz tartışmalara girmemek için, ve/veya her hangi bir zarara uğramamak için bu yola başvurmaktadır.

Bu noktada üzerinde durulması gereken önemli husus, toplumsal yapımızı oluştururken, kültürel yapımızı kuvvetlendirirken, evrensel anlamda insani değerler çerçevesinde bu oluşumları yapma gereğidir. Oluşturulan bu ortamda, herkes kendisine ait her türlü yaşamsal ve inanç değerlerini sorunsuz yaşayabilecek ve başkalarının değerlerini de engelleyici olmayacaktır.

Bu aşamada toplumun tüm kurumları, (devlet, aile, eğitim kurumları, ordu, sivil toplum kuruluşları, akil insanlar, dini ve siyasi liderler, toplumdaki saygın kimseler, medya gibi) kendine düşen görevleri inanç sistemi ile bilimsel bilgi sisteminin birbirini tamamlayacak şekilde değişip, dönüşmesinde ve kurumsallaşmasında katkı sağlamalıdır.

#### KAYNAKÇA

- ALDAG, Roman ve Timothy STEARNS (1987), *Management*, South Western, Cincinnati.
- ALEKSANDRA Luszczynska and Ralf SCHWARZER, (2005), *Social Cognitive Theory*, Edited by Mark Conner and Paul Norman, Predicting Health Behaviour, Open University Press, McGraw-Hill Education, [www.openup.co.uk](http://www.openup.co.uk), (17/10/2011)
- ALPTEKİN, Engin (2011), “Türban Kronolojisi” <http://www.turksolu.org/173/alptekin173.htm> (18.10.2011)
- BOK, Derek (2001), “Can Higher Education Foster Higher Morals?” *Business and Society Review*, 66 (49): 4-12.
- CHULA G. King, Roger W. GUYETTE, Jr., Chris PIOTROWSKI (2009), “Online Exams and Cheating: An Empirical Analysis of Business Students’ Views”, *The Journal of Educators Online*, Volume 6, Number 1, January.
- DEANS, David Allen (1997) “Drug Addiction”, California State University, Northridge, Spring. <http://www.csun.edu/~vcpsy00h/students/drugs.htm> (18/10/2011).
- DONALD L. McCabe, Tony FEGHALI, Hanin ABDALLAH, (2008), “Academic Dishonesty in the Middle East: Individual and Contextual Factors”, *Res High Educ* 49:451-467, DOI 10.1007/s11162-008-9092-9
- EREN, Erol (2009), *Yönetim ve Organizasyon*, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- FOX, J. Alan, Harvey BURSTEIN (2010), *Violence and Security on Campus: From Preschool Through College*. Santa Barbara, California, Praeger.
- GRABOSKY, Peter, (2009), “Globalization and White Collar Crime”. In *The Criminology of White Collar Crime*, Eds., S.S. Simpson and D. Weisburd, Springer Science + Business Media, pp:129-149.
- HARVARD UNIVERSITY, <http://map.harvard.edu/>, (10/10/2011)
- HARVARD UNIVERSITY, <http://www.harvard.edu/harvard-glance>, (10/10/2011)
- JENSEN, Gary F. (2003), “Social Control Theories in Encyclopedia of Criminology”. Richard A. Wright (Editor). Fitzroy Dearborn Publishers.
- KISS, Elizabeth and J. Peter EUBEN (Edited by). (2010), “Debating Moral Education: Rethinking the Role of the Modern University”, Duke University Press 368pp, ISBN 9780822346203 and 6166. Published 30 March <http://www.timeshighereducation.co.uk/story.asp?storycode=411037> (18/10/2011)
- KOÇEL, Tamer (2010), *İşletme Yöneticiliği*, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- LEWİN, K. (1951), *Field Theory in Social Science: Selected Theoretical Papers*, New York, Harper and Bros Publishing.
- MUTLU, Kayhan (1990), “Protestan Ahlakı ve İslami değerler” *İslami Araştırmalar Dergisi*, No:2.

- MUTLU, Kayhan (1991), “İslami değerlerin Sosyolojik Önemi” *İslami Araştırmalar Dergisi*, No:2.
- PATRICIA A. Ryan (2010), “Management Theory And Corporate Morality: Is There A Relationship?”, Doctor of Philosophy (Ph.D.), Doctoral Thesis / Dissertation, Capella University, January. <http://www.grin.com/en/doc/234678/management-theory-and-corporate-morality-is-there-a-relationship> (18/10/2011)
- RICHARD C. Schiming, (2011), *Academic Dishonesty Article*, <http://www.mnsu.edu/cetl/teachingresources/articles/academicdishonesty.html>, (26/09/2011)
- SCOTT A. Wowra, (2007), “Moral Identities, Social Anxiety, and Academic Dishonesty Among American College Students”, *Ethics & Behavior*, 17(3), 303–321, Copyright © Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- VOLKWEIN, J. Fredericks, and Bruce P. SZELEST, and Alan J. LIZOTTE, (1995), “The Relationship of Campus Crime to Campus and Student Characteristics”. *Research in Higher Education*, 36, (6): 647-670.